

Ніна Клименко, Надія Скибицька

ШОУ ЗАПОЗИЧЕНИХ СЛІВ

Назва цієї статті не випадкова. Досить послухати чи почитати програми радіо- та телепередач, перегорнути кілька газет, щоб переконатися: у засобах масової комунікації настала мода на запозичені слова, особливо на англійські. У мові реклами теж. Тут аж кричать усілякі *шоу* (замість магазинів), а на вивісках безліч запозичених, незвичних для нашого вуха чужих імен та скорочень. Дехто з журналістів за англійським зразком почав називати засоби масової комунікації *масмедіа*, або *медіа*. Радіо- та телепередачі переповнені *шоу-бізнесами*, *шоу-програмами*, *ток-шоу*, *лайт-шоу*, *масками-шоу*. Музичні чи розважальні програми вже не обходяться без таких слів, як *мюзикл*, *хіт*, *хіт-парад*, *прем'єр-відео*, *класик-прем'єр*, *компакт-диск*, *гала-концерт* і, звичайно ж, *нон-стоп рандеву*.

Газети привчають нас не лише до *експрес-доповідей*, а й до *прес-релізів*, *брифінгів*, *імпічментів*, *іміджів*, *істеблїшментів*, *мерій* та *мерів*, *брокерів* і *спонсорів*. Однак журналістам і цього мало. На нас наступають *боси* і *шефи*, нам пропонують *ноу-хау*, а щоб краще жилося - пишуть про *бомонд*, хоча згадують і про *моветон*. Справді, прийшов отой поганий мовний тон без потреби засмічувати рідну мову запозиченими словами.

Звісно, мови не існують ізольовано одна від одної. Процес засвоєння іншомовних слів триває в кожній мові постійно. Однак з чужих слів приживаються тільки ті, що називають предмети й поняття, для яких у рідній мові ще немає найменувань. Це стосується передусім науково-технічного стилю, в якому процес запозичення слів супроводжується ще й активним калькуванням. Проте ми говоримо про зовсім інше явище, а саме: про моду на запозичені слова, що назвати позитивним аж ніяк не можна.

Українська літературна мова на сучасному етапі розвитку перебуває в стані оновлення. Реабілітуються слова, що раніше були поза нормою. Зараз мирно співіснують *відсоток* та *чинник* поряд з *процентом* та *фактором*. З мови, особливо її ділового та науково-технічного стилю, вилучаються покручі, усуваються такі утворення, як *ознайомлюючий матеріал* (потрібно *матеріал для ознайомлення*), *генеруючий пристрій* (*пристрій для генерування*), *струмоведучий* (слід *струмовідний*).

У наш час значно посилюються процеси термінологізації та детермінологізації слів у літературній мові. Вони особливо інтенсивні в газетно-публіцистичному стилі. З одного боку, зросла кількість тих термінів, що втратили свою вузьку спеціалізацію і стали вживатися в загальному нетермінологічному значенні (*ваучер*, *гіперінфляція*, *інвестор*, *інфляція*, *інвестиція*, *дивіденд*, *сертифікат*, *сертифікація*), з другого - посилюється потік запозичених вузькоспеціальних термінів: *інкасо*, *інженеринг*, *каденція*, *лібідо*, *ліцитатор*, *ноу-хау*, *прес-реліз*, *прес-клуб*, *тінейджер*, *тренінг*, *трешер*, *ф'ючерси*, *франшиза* тощо. Це тільки незначна частка запозичених термінів, узятих із текстів газет «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Сільські вісті» та «Республіка».

Велика їх кількість у текстах, писаних для загалу, насторожує. Тимчасом, *загал* теж «модне» слово, раніше рідковживане. У «Частотному словнику сучасної української художньої прози», де зібрано лексику творів художньої літератури від 1945 до 1970 рр., це слово не трапилось жодного разу. Нині всі пишуть для *загалу* і виходить, що зловживають запозиченими словами теж для *загалу*. І, мабуть, настав час цю моду оцінювати належним чином.

Модними стали не лише запозичення. Статусу «модних» набули деякі питомі слова. Тепер важко уявити радіо- чи телекоментатора, який обходився б без слів *відтак*, *позаяк*, *насамкінець* чи *попри всі негаразди*. Надмір запозичених слів спостерігаємо там, де за допомогою їх демонструється ніби вищий інтелектуальний рівень розвитку. Однак рівень інтелектуалізації літературної української мови значно зріс і без хизування запозиченими словами. З об'єктивних причин і за об'єктивними показниками. У газетно-публіцистичному стилі збільшилася кількість слів абстрактних на позначення назв абстрактної дії, процесів, ознак: *багатокультурність*, *виконуваність*, *криміналізація*, *екологічність*, *загальномовність*, *інфраструктурність*, *корумпованість*, *неукомплектованість*, *олійність*, *охоронність*, *структурованість*.

Зараз до процесу запозичення слів активно долучається прагнення «демократизувати» мову. В публіцистичному стилі спостерігається ніби переродження деяких запозичених словотворчих суфіксів, первісно призначених функціонувати в термінологічній лексиці. Вони набувають розмовного відтінку: *кримінологізація* (суспільства), *люмпенізація*, *радикалізація*, *руйнація*, *прихватація* (запозичення з російської мови, експресивний каламбурний синонім до *приватизації*).

Як спробу приживлення запозичених слів на українському мовному ґрунті можна розглядати намагання надати їм розмовного забарвлення, підпорядкувати словотвірним зразкам своєї мови. Так з'явилися *ризикоінвестиція*, *фонити* (тобто давати *фон*), *зафугувати* (в значенні *закинути*), *надзвичайка* (калька з російського слова *чрезвычайка*). У деяких з цих слів розмовність ніби стирається і вони сприймаються в літературній мові як нейтральні. Такими стали: *апаратник* (крім спеціалізованого значення «робітника, який працює з апаратами» додане ще значення «той, хто працює в управлінському апараті», *вахтовик* (робітник, який працює вахтовим методом). У активних процесах переходу відносних прикметників з гранично великими значеннями в якісні беруть участь і запозичення. У них посилюється елемент оцінки, бо їхній найвищий ступінь утворюється без вищого. Часто спостерігаємо, як від *нормального* відразу виникає *найнормальніший*, від *тотожного* - *найтотожніший*. У одній статті дописалися навіть до *найрок-н-рольніший*.

Виразного експресивно-розмовного відтінку набувають абстрактні іменники зі значенням ознаки. На тлі таких розмовних слів, як *лантуховість*, *невмиральність*, почало використовуватися *класність*. Ряди слів з пес-

тливим відтінком поповнюють запозичені слова з українськими зменшено-пестливими суфіксами, але іронічним відтінком: *котеджики, фазендочки, фірмочки*. Їх доповнюють новоутворювані складні слова, що виражають негативну оцінку осіб (*бізнесмени-шахраї, гас-тролери-політики, горе-демократи, диктатори-реформатори, кар'єристи-перевертні, лідери-передовики*) або ознак (*прогресивно-консервативний, рухівсько-пансько-терористичний*).

Запозичення в українській публіцистичній мові використовуються в складі тих слів, що відображають тенденцію до заперечення старої радянської парадигми сприйняття дійсності й де вони мають негативне забарвлення: *бюрократично-комуністичний, комідеали, компартноменклатура, криптокомуністичний, самотійно-совковий*. Названі ознаки використання запозичених з інших мов слів, залучення їх до експресивно-виражальних засобів мови можна вважати позитивним. Однак іноді молодіжні газети (наприклад, «Молодь України», «Україна молода») грішать такими словами, що є жаргонними або відверто лайливими. Деякі статті рясно засіяні запозиченнями на зразок: *барига, бомж, кайф, лафа, мусью, селявуха, шантрапа*. Вони додають переконливості статтям, а от норми етичні, міру естетичного порушують.

В українському науковому, особливо науково-технічному стилі спостерігаємо надмір слів, побудованих за чужомовними зразками. Тут, на жаль, серед нормативних побутують *фрезеровка, шліфовка* (замість *фрезерування, шліфування*), *виставочний, посадочний, оціночний* (замість правильних *виставковий, оцінний*) та багато інших.

Поки що висока частота використання термінологічних сполучень, один зі складників яких словотворчо пов'язується з активним дієприкметником

теперішнього часу: *дублюючий варіант, результуючий вектор, компонуєчий завантажувач*. Насправді ця віддієслівна форма в українській мові неінтенсивна. Перехід активних дієприкметників на *-уч(ий), -юч(ий)* теж малопродуктивний. Реанімуються ці дієприкметники під постійним впливом англійської та російської мов (пор.: *программирующий (programming), программируемый (programmed), управляющий (controlling), управляемый (controlled)*). У цих випадках сучасна українська літературна мова вдається до віддієслівних прикметників з суфіксами *-льн-, -н-, -лив-* або до віддієслівних іменників з прийменниками. Прикметники виражають ознаку і постійну, і ту, що реалізується в цей момент. Такі утворення рівнозначно передають зміст слів з *-ing-*овими формами в англійській мові та суфіксами *-ущ(ий), -ющ(ий)* у російській. *Программа адресующая* передається українською *програма з адресацією*, а наведені вище приклади - *варіант з дублюванням, підсумковий вектор, компонуєчий завантажувач*. Замість неохочих *переповнюєчий запис, ждуча задача, мигаєчий курсор, швидкодрукуєчий пристрій, самодокументуюча програма* слід вживати: *запис з переповненням, задача в режимі чекання, курсор миготливий, пристрій швидкодрукуєчий (або з швидким друком), програма з самодокументуванням*. На жаль, і філологічна література грішить *конкретизуючими зворотами, ідентифікуючими словами та породжуючими граматиками*.

Усе це свідчить про те, що норми української літературної мови потрібно не лише оновлювати, а й усталювати. Час нам відійти від покручів на зразок *співпадати* (правильно: *збігатися*), *рахувати (вважати)* та численних *генеруючий, зустрічаєчий, охолоджуєчий*, не влаштовувати шоу запозичених слів, аби наша красива українська мова розвивалася гармонійно.

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Кодекс етики американської бібліотечної асоціації (прийнятий Радою ALA 28 червня 1995 р.)

Як члени американської бібліотечної асоціації ми визнаємо важливість визначення та розповсюдження серед широкої спільноти етичних принципів, якими керуються в роботі бібліотекарі, інші професіонали, котрі забезпечують інформаційне обслуговування, опікуни бібліотек і всі, хто працює в бібліотеці.

Етичні дилеми постають, коли цінності вступають у конфлікт. Кодекс етики ALA визначає цінності, які ми сповідуємо, та відбиває етичну відповідальність професії в змінюваному інформаційному середовищі.

Ми значною мірою контролюємо або впливаємо на відбір, організацію, збереження та розповсюдження інформації. В політичній системі, що спирається на інформованих громадян, ми обрали професію, яка повністю базується на принципах відданості інтелектуальній свободі та вільного доступу до інформації. Ми зобов'язані забезпечити вільний обмін і рух інформації та ідей теперішньому й сучасному поколінням.

Принципи цього Кодексу сформульовані як обширні положення для того, щоб керуватися ними в процесі прийняття рішень. Ці положення - лише каркас; вони не можуть диктувати поведінку в кожному конкретному випадку.

I. Ми забезпечуємо найвищий рівень обслуговування всім користувачам бібліотеки через відповідні та раціонально організовані ресурси; справедливу політику (правила) обслу-

говування; справедливий доступ, неупереджені, чесні відповіді на всі запити.

II. Ми дотримуємося принципів інтелектуальної свободи та протистоїмо всім спробам здійснювати цензуру бібліотечних ресурсів.

III. Ми захищаємо право кожного користувача бібліотеки на збереження таємниці та конфіденційності щодо знайденої або отриманої інформації, джерел, до яких він звертався, брав у бібліотеці, отримував або передавав.

IV. Ми визнаємо та поважасмо закони інтелектуальної власності.

V. Ми поводимося зі співробітниками та іншими колегами порядно, з довірою, захищаємо умови праці, що забезпечують права та добробут усіх працівників наших установ.

VI. Ми не вирішуємо особисті інтереси за рахунок користувачів бібліотеки, колег або установ, в яких ми працюємо.

VII. Ми усвідомлюємо відмінність між особистими переконаннями та професійними обов'язками і наші особисті погляди не перешкоджають чесному виконанню завдань нашими установами або забезпеченню доступу до їх інформаційних ресурсів.

VIII. Ми прагнемо до високої якості нашої професії, підтримуючи й поповнюючи свої знання та уміння, сприяючи професійному розвитку своїх співробітників і підтримуючи потяг до бібліотечної професії.

© Переклад з англ. В.Пашкової